

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การพัฒนาชนบทเพื่อลดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท เป็นกิจกรรมและ/หรือตัวแปรหนึ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ในอดีตภาครัฐได้พยายามเสนอนโยบายและกลยุทธ์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งเน้นที่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และความหลากหลายในผลผลิต เพื่อลดปัญหาความยากจนและลดช่องว่างระหว่างชนบทและเมือง พร้อมทั้งเร่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการคมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภคและการชลประทาน ควบคู่กับการขยายโอกาสทางการศึกษา และการให้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม ผลของการพัฒนาก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมหลายประการ อาทิ 1) **การลดลงของแรงงานในภาคเกษตร** เนื่องจากการผลิตผลผลิตทางการเกษตรต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศเป็นปัจจัยสำคัญ จึงเกิดความไม่แน่นอนในผลผลิต ส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ภาคนอกเกษตรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ภาคการผลิตนี้เผชิญกับปัญหาจำนวนที่ลดลงของเกษตรกรที่มีความรู้ความสามารถ 2) **การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชนบท** เนื่องจากลูกหลานเกษตรกรจำนวนมากไม่ต้องการเป็นเกษตรกร แต่ชอบวิถีชีวิตแบบทุนนิยมที่เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต 3) **ปัญหาสิ่งแวดล้อม** เนื่องด้วยการใช้ที่ดินด้วยการประยุกต์เทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่บางอย่างไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ จึงเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันได้เกิดแนวโน้มการอพยพของคนเมืองสู่ชนบทเพิ่มมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนชนบทที่เคยอพยพมาอยู่ในเมืองและกลับบ้านเกิด หรือกลุ่มคนในเมืองที่ต้องการใช้ชีวิตในชนบท โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะนำทุนทางปัญญา เช่น แนวคิดและกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแบบเมืองและทุนทางสังคม เช่น วัฒนธรรม และค่านิยมในการดำเนินชีวิตในเมือง เป็นต้น เข้ามาสู่ชนบท ในขณะเดียวกัน กลุ่มที่อาศัยอยู่แต่เดิมก็มีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและธุรกรรมในชนบท ส่งผลให้ชุมชนมีความหลากหลายของแนวคิด ความเชื่อ และกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่สามารถใช้ความรู้จากผู้ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่นำมาบูรณาการหรือต่อยอดให้เกิดความก้าวหน้าที่ชัดเจน พร้อมกันนี้อาจเกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน

ดังนั้นเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของบุคคลและชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะค้นหาแนวทางเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม เพื่อเป็นการตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รวมทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติเกี่ยวกับการสร้างศักยภาพ และความสามารถเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับภาพรวมทั้งหมด ที่จะสนองต่อนโยบายสังคมเชิงรุก งานวิจัยนี้จึงกำหนดคำถามวิจัยว่า แนวทางการพัฒนาเมืองและชนบทในลักษณะของสหสาขาที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบทเป็นอย่างไร? บทบาทการลงทุนทางสังคมและทางปัญญาของภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคเอกชนและชุมชนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร? องค์ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพของคน ผ่านกระบวนการการพัฒนาทุนทางสังคมและทฤษฎีการพัฒนาทุนทางปัญญา ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเพื่อลดช่องว่างด้านความแตกต่างในโครงสร้างพื้นฐานระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทควรมีรูปแบบอย่างไร? อีกทั้งสภาวะความเชื่อมโยงและการใช้ประโยชน์ของทุนทางสังคมกับทุนทางปัญญาเพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเสริมสร้างความสมดุล และการใช้ประโยชน์ของทุนทั้งสองที่เป็นรูปธรรมเป็นอย่างไร? สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทยหรือไม่อย่างไร?

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและชนบทในลักษณะของสหสาขาที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท
- 2) เพื่อกำหนดบทบาทการลงทุนทางสังคมของภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคเอกชนและชุมชนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อประเมินสภาวะความเชื่อมโยง และการใช้ประโยชน์ของทุนทางสังคมกับทุนทางปัญญาเพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเสริมสร้างความสมดุล และการใช้ประโยชน์ของทุนทั้ง 2 ที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1) ทบทวนแนวคิด หลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนโยบายและการดำเนินงานด้านการพัฒนาเมืองและชนบทที่ครอบคลุมมิติต่างๆ อาทิ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านการบริหารจัดการในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) ศึกษาและวิเคราะห์การถอดบทเรียนชุมชนที่มีศักยภาพของประเทศญี่ปุ่นในการสร้างกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจและการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งบทบาทของทุนทางสังคมและทุนทางปัญญาต่อการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน

3) ศึกษารูปแบบความเชื่อมโยงของทุนทางสังคมกับทุนทางปัญญา ตลอดจนการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของทุนทั้งสองที่มีอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

4) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่มุ่งสู่การพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืนของประเทศไทย

5) พื้นที่การศึกษา ครอบคลุม 5 จังหวัด ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้แก่

ภาคเหนือ	: จังหวัดเชียงใหม่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	: จังหวัดขอนแก่น
ภาคใต้	: จังหวัดนครศรีธรรมราช
ภาคตะวันออก	: จังหวัดชลบุรี
ภาคกลาง	: จังหวัดชัยนาท